

נוב עיר הכהנים

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְדָוִד אֵתָּה סֵב אֶתָּה וּפָגַע בְּכֹהֲנִים וַיִּסֵּב דָּוִד אֶתְּךָ הָאֲדָמִי וַיִּפְגַּע הוּא בְּכֹהֲנִים וַיָּמָת בַּיּוֹם הַהוּא שְׁמָנִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ נֶשֶׂא אֶפֶוד בָּד: וְאֵת נֹב עִיר הַכֹּהֲנִים הִכָּה לְפִי חָרֵב מְאִישׁ וְעַד אִשָּׁה מְעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק וְשׂוֹר וְחָמֹר וְשָׂה לְפִי חָרֵב: (שמואל א כב יח-ט).¹

ויקרא רבה כו ז, פרשת אמור

"ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני" (ויקרא כ כז).² ר' יהושע דסכנין אמר בשם ר' לוי: ואיש - זה שאול, ואשה - זו אשת בעלת אוב. ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא: מה כתוב? "והיית רק למעלה ולא תהיה למטה" (דברים כח יג) - מוטב היה לו לשאול באורים ותומים של מעֵלָן ולא באוב וידעוני של מֵטָן...³

"ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי וא-להים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות" - אמר ר' יצחק ברבי חייה: "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד ט), למה לא אמר לו "גם באורים גם בתומים"? שאלו אמר לו "באורים ותומים", היה לו לומר: אתה הוא שגרמת על עצמך. לא אתה הוא שהכית נוב עיר הכהנים?⁴

ר' יהושע מסכנין בשם ר' לוי: מלמד שהראהו הקב"ה למשה דור דור וחכמיו, דור דור ונבונים, דור דור ודורשיו, דור דור ומנהיגיו, דור דור ושופטיו, דור דור ופרנסיו, דור דור ונביאיו, דור דור ומלכיו.⁵ וכיון שהראהו לשאול מלך ישראל ובניו נופלים בחרב, אמר לפניו: ריבונו של עולם, כך הוא כבודם של בניך? מלך ראשון שיעמוד על בניך נופל בחרב? אמר לו הקב"ה: ולי אתה אומר? "אמור אל הכהנים בני אהרון" שהרג, שהם מקטרגים אותו, שנאמר: "ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרון".⁶

ויקרא רבה לא ד, פרשת אמור

רב נחמן אמר: מלך זה משה, דכתיב: "ויהי בישראל מלך". אמר הקב"ה למשה: אני מניתיך מלך על ישראל. דרכו של מלך להיות גוזר ואחרים מקיימים, כך תהא גוזר וישראל מקיימים. זהו שכתוב: "צו את בני ישראל".⁷

¹ זו פרשת נוב עיר הכהנים ששאל המלך, באמצעות דואג האדומי (לאחר שעבדיו האחרים סירבו פקודה) הרג את כל כוהניה, נקמה על שנתנו לדוד הנמלט ממנו, לא רק מחסה וצידה, אלא גם את חרב גלית הפלישתי (מדוע היא הייתה שמה? ראה פירוש מלבי"ם שם: "נתנה לשם לזכר הנס"). אך מה לפרשה כאובה זו ולפרשתנו? מדוע נדרשנו לנושא זה? הדבר יובהר בהמשך.

² והמשך הפסוק שם: "מות יִמָּתוּ בְּאֵבָן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם". עונש מי שדורש באוב או ידעוני הוא מיתה. ועוד יש לשים לב שפסוק זה איננו בפרשתנו, פרשת אמור, אלא חותם את פרשת קדושים הקודמת. אז באמת מה לכל זה ולפרשתנו?

³ של מטה. איסור השאלה באוב וידעוני הוא המעורר לדרשה על שאול ובעלת אוב המתוארת בשמואל א פרק כח וכבר הארכנו לדון בה בדברינו [שאל ובעלת אוב בפרשת אמור](#). ראה גם דברינו [אורים ותומים](#) בפרשת תצוה. ועדיין לא הגענו אל נוב עיר הכהנים ובעצם גם לא אל פרשתנו, כי כאמור, הפסוק על אוב וידעוני חותם את פרשת קדושים הקודמת.

⁴ ראה גם גמרא ברכות יב ע"ב: "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אותי, ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי וה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה. ואילו אורים ותומים לא קאמר - משום דקטליה לנוב עיר הכהנים". לפי זה, שאול התחייב מיתה לא בגלל ששאל באוב וידעוני, אלא עוד קודם, בשל הרג כהני נוב. וכך הוא בפשטות בפירוש רש"י בתחילת פרק כא בשמואל ב: "ואל בית הדמים - שהרג נוב עיר הכהנים", למרות שבפסוק שם נאמר במפורש: "על אשר המית את הגבעונים" (ועוד נידרש לפרק זה להלן בפרשת הגבעונים). כך גם בפירוש רש"י לקהלת ז יז: "למה תמות בלא עתך - כשאול, שנאמר: וימת שאול במעלו אשר מעל בה' (דברי הימים א י ג) - בנוב עיר הכהנים ובעמלק". אך במותו לפחות נסלח לו, כפי שממשיכה שם הגמרא בברכות יב ע"ב: "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו ... ומנין דאחילו ליה מן שמיא? שנאמר: ומחר אתה ובניך עמי, ואמר רבי יוחנן: עמי - במחיצתי ... יצתה בת קול ואמרה: בחיר ה'".

⁵ ובנוסחאות אחרות גם: "דור דור וחומסיו, דור דור וגזלניו, דור דור ושוטרי". ... אין חדש תחת השמש.

⁶ כאן הגענו סוף סוף אל פרשתנו, דרך הקישור שהדרשן עושה בדרישת סמוכים "לאחור" בין הפסוק הפותח את פרשתנו והפסוק המסיים של פרשת קדושים. כבודם של הכהנים גובר על כבוד המלכות, או לפחות דמם אינו מניח להעביר על מעשיו. ומכאן עכ"פ, סלולה דרכנו להוסיף ולדרוש במעשה נוב עיר הכהנים ככל שנסיפק ונוכל.

⁷ ראה גם שמות רבה נב א: "מהו תובל למלך? זה משה שנקרא מלך כמו שכתוב: ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל. תובל - שהביאו לו המשכן". ובירושלמי סנהדרין פרק א הלכה ג: "משה זה מלך ונביא, אהרן אילו אורים ותומים". על רקע מדרשים אלה נראה לנו להסביר את המדרש הקודם שמסיים: "ולי אתה אומר? אמור אל הכהנים בני אהרון שהרג, שהם מקטרגים אותו, שנאמר: ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן" - מדרש המשמש יסוד לכל הדף שלנו. למשה היה דין של מלך, כפי שמצוין במקורות רבים, וכמלך הוא גם זה שמצווה על המשכן וחונן את הכהונה. וכראש למלכים הוא גם זה שרואה למרחוק ומיצר בנפילתו של שאול, המלך הראשון לישראל ובחילול כבוד המלכות. ראה גם איך הוא מזדהה עם דוד במדרש ספרי דברים פיסאק שמח: "וזאת ליהודה, מלמד שנתפלל משה על דוד מלך ישראל, אמר לפניו: ריבונו של עולם, כל זמן שדוד מלך ישראל שרוי בצער ומתפלל לפניך אתה מעלה אותו מתוכה. ואל עמו תביאנו שתחזירו אל אחיו בשלום. ידיו רב לו בשעה שהרג את גלית וכו'". משיב לו הפסוק: "אמור אל הכהנים" - יש כבוד מלכות, אבל יש גם את כבוד הכהונה וחמור מכן, את דמיה. מלך לא יכול לעשות כל מה שהוא רוצה וסופו ליתן את הדין על מעשיו. ראה דברינו מלך לא דן ולא דנים אותו בפרשת שופטים משם עולה שבעיקרון כן דנים מלך, ונמנעו רק בשל תוקפנותם (ינאי המלך). אולי הדרשן מרמז לדגם המוצלח של משה ואהרון שהם הצמד מלך וכהן הראשון ומבכה את כישלונו כבר בשאלו המלך הראשון. ראה אגב בהמשך מדרש ויקרא רבה לא ד הנ"ל בפרשתנו שמשה גם מכונה: "מלך

ויקרא רבה פרשת אחרי מות פרשה כב ו

"ויאמרו אל המלך האיש אשר פלנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל גבל ישראל" (שמואל ב כא ה) - וכי הוא הרגן או דמה להן? ⁸ אלא על ידי שהחריב נוב עיר הכהנים שהיתה מספקת להם מזונות, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגם. ⁹

מסכת יומא דף כב עמוד ב

אמר רב הונא: כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סיעייה; שאול באחת - ועלתה לו, דוד בשתים - ולא עלתה לו. ¹⁰ שאול באחת מאי היא - מעשה דאגג, והא איכא מעשה דנוב עיר הכהנים! - אמעשה דאגג כתיב: "נחמתני כי המלכתי את שאול למלך" (שמואל א טו יא). ¹¹

בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול: "לך והכית את עמלק ... והמתה מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק וכו'" (שמואל א טו ג), אמר: ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה! ואם אדם חטא - בהמה מה חטאה? ואם גדולים חטאו - קטנים מה חטאו? יצאה בת קול ואמרה לו: "אל תהי צדיק הרבה" (קהלת ז טז). ובשעה שאמר לו שאול לדואג: "סוב אתה ופגע בכהנים" (שמואל א כבי ח), יצאה בת קול ואמרה לו: "אל תרשע הרבה" (קהלת ז יז). ¹²

דברים רבה ה' י, פרשת שופטים

אסור ברהטים" (מומלץ מאד לקרוא את כל הסימן שם במלואו, ויקרא רבה לא ד). ונראה שגלשנו לנושא רחב ומעניין שאולי מקומו בפרשת וזאת הברכה או בפרשה זו בשנה האחרת ואנו חוזרים אל נוב עיר הכהנים, לנושא שבחרנו לדרוש בו הפעם.

⁸ שאלת המדרש קצת תמוהה וצריך להבינה ע"ס הפסוקים בשמואל ב רא פרק כא: "ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני ה' ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים: ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל המה כי אם מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו להם ויבקש שאול להלחם בקנאתו לבני ישראל ויהודה". ביקש שאול להכות את הגבעונים או אכן המית אותם? המדרש כאן מעדיף לומר שלא ושבועם הכל קשור להרג נוב עיר הכהנים. ראה גם עיר הכהנים וכשזו נחרבה, הם נותרו ללא מחיה. האם בשל כך בא הרעב הגדול בימי דוד, כמסופר בשמואל ב פרק כא? על שאול? אמרין ליה: על אשר המית ממנו ז' אנשים שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וחזן וסופר ושמש". כבר הארכנו לדון בנושא הגבעונים בדברינו [הגבעונים](#) בפרשת נצבים ושם הבאנו בשם דעת מקרא שיש מסורות ששאול אכן חיסל את הגבעונים כחלק מתהליך מיסוד המלוכה והקמת הבמה הגדולה בגבעון. ומסורת אחרת, הקשורה יותר לנושא שלנו, היא שהוא הרג בהם על שסירבו להסגיר את דוד (ובכך ניצרת ממש שותפות גורל של הגבעונים עם כהני נוב).

⁹ ראה המדרש שם שדן במאמרו של ר' יוחנן: "כל מי שהוא גוזל את חבירו שוה פרוטה, מעלים עליו כאילו הורגו. ויש לו מקראות מרובים". אחד המקראות הוא הסיפור של הגבעונים ששאול לא המית אותם, רק נטל מהם את פרנסתם העיקרית שהייתה המסחר עם נוב עיר הכהנים וכשזו נחרבה, הם נותרו ללא מחיה. האם בשל כך בא הרעב הגדול בימי דוד, כמסופר בשמואל ב פרק כא? על הגבעונים המסכנים שלא היה להם פרנסה ולא על נוב עיר הכהנים שנחרבה? וגם אם אכן הומתו בידי שאול כפי שהבאנו בשם מסורות בהערה הקודמת, האם דמם סמוק יותר מדם כוהני נוב? האם זה בשל חילול השם שיש בדבר (ראה דברינו [חילול השם במקרא](#) בפרשה זו). האם הרג גויים (בידי יהודים) חמור מהרג יהודים (בידי יהודים)? נשמח לקבל צלוחיות או דליי מים חוזרים.

¹⁰ רש"י שם: "כמה סמוך ומובוטח, ואין צריך לחלות ולדאוג מכל רעה, מי שהקב"ה בעזרו, שהרי מצינו שאול נכשל באחת - ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה, לבטל מלכותו, ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה". ושטיינזלץ מפרש "לא חלי" - אינו חושש, אולי מלשון חולה, היינו בריא, ולא מלשון לחלות כרש"י. התרגום של המילה "חלי" הוא בעצם מתוק. וצריך עיון נוסף במילה זו.

¹¹ וההמשך שם בשתי הרעות שעשה דוד ולא עלו לו במלכותו: הרג אוריה ומניית עם ישראל ("הסתה" בלשון הגמרא). וכל זה על רקע מעשה שאול שמתוארים בסוגיה שם (הדנה באופן שהיו מונים את הכהנים בבית המקדש), אשר מנה נכון את עם ישראל באמצעות חרסים ("בזק") או טלאים (כבשים), בדברינו [מניית עם ישראל](#) בפרשת במדבר. ראה גם שאלת הגמרא שם לגבי דוד מה עם מעשה בת שבע! עכ"פ, מה שנוגע לשאול, אי הציות לדברי שמואל במלחמת עמלק הוא שגרם לו לאיבוד המלוכה והרג כוהני נוב כבר לא שינה דבר. האם זה אומר משהו לגבי המידה בה הדרשן מסתכל על הרג כהני נוב? האם זה מעשה בלתי מוסרי שמחייב עונש מוות, אבל לא איבוד המלוכה (לזרעו ובית שאול אחריו)? ואגב, אנו תמהים כל פעם מחדש על ענין זה של "נחמתני כי המלכתי את שאול" שבפרשת מחיית עמלק, כאשר כבר הרבה לפני כן, בתחילת מלכותו, במלחמת "נציב פלישתים אשר בגבע", שמואל א פרק יג, לאחר ששאול מחכה שבעה ימים לשמואל והוא לא בא, ובסוף הוא פותח במלחמה בלי לחכות לו, ושמואל מופיע בדיוק ברגע הזה, כועס על שאול שלא חיכה לו וקורע מעליו את המלכות שזה אך נתנה לו, כשהוא אומר לו: "ועתה ממלכתך לא תקום". וצריך עיון.

¹² נניח לרגע את עניין הסיבה לאיבוד המלכות ונתמקד בצד המוסרי. ההשוואה של מחיית עמלק בה שאול חס על הנשים, הטף ובעלי החיים, לעומת מעשיו בנוב שם "הכה לפי חרב מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק ושור וחמור ושה לפי חרב", זועקת לשמים. ראה מקבילה בקהלת רבה ז טז: "אל תהי צדיק הרבה ... מדבר בשאול ... התחיל מדיין הוא כנגד בוראו, ואמר: כך אמר הקב"ה לך והכית את עמלק. אם אנשים חטאו, והטף מה חטאו, והבקר ושור וחמור מה חטאו, יצאת בת קול ואמרה אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך ... רשב"ל אומר: כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי, סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן ... שנאמר: ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב. ולא תהא נוב כזרעו של עמלק?" ראה גם פירוש רד"ק לשמואל א כב י: "מאיש ועד אשה - דרשו בו: בדבר עמלק כתיב: ויחמול שאול והעם על מיטב הצאן וגו' - יצאתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה. ובנוב עיר הכהנים כתיב: מעולל ועד יונק ושור וחמור ושה לפי חרב - יצאתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה". חשוב לזכור שמעשה נוב בא לאחר מעשה עמלק. האם שאול, שידע כבר שסר חינו בעיני שמואל ושה ניחם על ממלכתו, עושה כאן מעשה קיצוני של ייאוש, של מי ש"אין לו מה להפסיד"? ולמען הגילוי הנאות נציין שאת שני הקטעים מהגמרא ביומא לעיל, הבאנו בסדר ההפוך ממה שהם בגמרא המודפסת. זה מעשה ידיו לצורך הדרשה וכל אחד יסכים או ימחה לפי דעתו.

א"ר שמואל בר נחמן: למה נקרא שמו של לשון הרע לשון שלישי?¹³ שהוא הורג שלושה: האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו. מניין? דואג – שאמרו, ושאלו – שקיבלו, ונוב עיר הכהנים – שנאמר עליהם.¹⁴

סנהדרין צה ע"א

מאי "עוד היום בנוב לעמוד" (ישעיהו י לב)? - אמר רב הונא: אותו היום נשתייר מעוונה של נוב.¹⁵ ...
 "וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד" (שמואל ב כא). מאי וישבי בנוב? אמר רב יהודה אמר רב: איש שבא על עסקי נוב. אמר ליה הקב"ה לדוד: עד מתי יהיה עון זה טמון בידך? על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דואג האדומי, ועל ידך נהרגו שאלו ושלושת בניו.¹⁶

תלמוד ירושלמי פאה פרק א הלכה א

ולמה הוא קורא אותו שלישי? שהוא הורג שלשה האומרו והמקבלו וזה שנאמר עליו.¹⁷ ובימי שאלו נהרגו ארבעה: דואג שאמרו, שאלו שקיבלו, אחימלך ואבנר.¹⁸ אבנר למה נהרג? ...¹⁹ יש אומרים על ידי שהיתה ספיקה בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה.²⁰

סנהדרין קד ע"א

ושגגתה עולה זדון²¹ - דאמר רב יהודה אמר רב: אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם, לא נהרגה נוב עיר הכהנים, ולא נטרד דואג האדומי, ולא נהרג שאלו ושלושת בניו.²²

¹³ ממקור זה ולהלן מהירושלמי ואחרים, נראה שהייתה זו שגגת לשון לכנות את לשון הרע "לשון שלישי" והדרשה רק באה להציע הסבר לכך. ראה דרשה מורחבת על לשון שלישי זה במדרש ויקרא רבה כו ב בפרשתנו (בדברינו לשון הרע), שם הנחש "המצוי בין הגדרות" שפרץ גדרו של עולם, עומד במרכז. הוא מקור לשון הרע או דימוי לו עוד מימי חטא גן העדן. ושם מביא פירוש א.א. הלוי את הצעתו של ש. לברמן שהקדמונים קראו לנחש "שלישי" משום שראו אותו כמחולק לשלושה.

¹⁴ ומדרשים אחרים מוסיפים אישים נוספים שנראה להלן. דואג שאמר לשון הרע ושאלו שקיבל, נחא. ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת מצורע סימן א: "דואג על לשונו נטרד, אימת? בשעה שברח דוד לנוב עיר הכהנים וקיבלו אחימלך, הרגיש שאלו וכינס כל עבדיו, ואמר להם: יפה אתם עושים לי, כי דוד עשה כל מה שהוא מבקש, ואין אחד מכם גולה את אזני, שנאמר: כי קשרתם כולכם עלי ואין גולה את אזני (שמואל א כב ח). התחיל דואג לספר לשון הרע, שנאמר: ויען דואג האדומי והוא ניצב על עבדי שאלו (שם שם ט), ועל ידו נהרגו שמונים וחמשה כהנים נושאי אפוד". לגבי דואג, ראה גם המדרש שמצייין שהוא (או בנו) זה ששרד מהמערכה בגלבוה ובא לספר לדוד ששאלו מת ושם קבל את עונשו: "ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי (שמואל ב א יג). א"ר יצחק: דואג האדומי היה. ויאמר לו דוד דמך על ראשך (שם שם טז), א"ר יצחק: דמך כתוב, אמר לו: הרבה דמים שפכת בנוב עיר הכהנים" (פסיקתא דרב כהנא ג - זכור). דואג הוא גם מאותם ארבעה הדייטות שאין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין צ ע"א). ועל שאלו אומר מדרש תנחומא (בובר) פרשת מצורע סימן ד: "וכן שאלו אמר עמוד נא עלי ומותתני כי אחזני השבץ (שמואל ב א ט), קטיגוריא של נוב עיר הכהנים, ואין השבץ אלא בגדי כהונה, שנאמר ועשית משבצות זהב (שמות כח יג)". אבל מה עשו אנשי נוב רע? ומדוע מי שמספרים עליו לשון הרע נענש? ראה דברינו [על לשון הרע](#) בפרשת מצורע.

¹⁵ עד אותו היום, שסנחריב בא לכבוש את ירושלים עוד נשאר החטא של הריגת נוב עיר הכהנים. ראה רש"י ושטיינזלץ בגמרא שם. אבל ירושלים היא בית דוד! הייתכן קשר גם בין דוד לנוב? ראה סיפור המקלט שנתנו לו הכהנים בשמואל א פרק כא.

¹⁶ הנה כי כן, גם דוד לא יוצא נקי מכל העניין ואפילו מואשם שבגללו נטרד דואג ואין לו חלק לעולם הבא. ראה מקבילה למדרש זה במדרש תהלים (בובר) מזמור יח: "מהו וישבי בנוב? אמר ר' יהודה אמר רב: איש שבא על עסקי נוב עיר הכהנים, אמר לו הקב"ה לדוד: עד מתי יהיה עון נוב עיר הכהנים טמון בידך? על ידך נהרג נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דואג מחיי העולם הבא, ועל ידך נהרג שאלו ושלושת בניו, עכשיו רצונך שיכלו זרעך, או שתמסר ביד אויב? אמר לפניו: ריבונו של עולם, מוטב שאמסר ביד אויב, ולא יכלו זרעיי".

¹⁷ ובגמרא בבלי ערכין טו ע"ב "במערבא אמרי: לשון תליתאי קטיל תליתאי, הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו". אם כי שם זה קצת שונה, ראה רש"י שם וחילופי גרסאות שם. ירושלמי זה הוא סביר המקור למדרש ויקרא רבה כו ולדברים רבה, אבל דווקא במקרה שלנו אין הוא מסתפק במספר שלוש.

¹⁸ אחימלך יש לומר הוא זה "שנאמר עליו" ומייצג את העיר נוב כולה. אך למה אבנר, הוא הרביעי?

¹⁹ מספר הסברים נאמרו שם: "על שעשה דמן של נערים שחוק שנאמר [שמואל ב ב יד] יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו ... על שהקדים שמו לשמו של דוד ... על שלא הניח לשאלו להתפייס מן דוד".

²⁰ הנה כי כן, לא רק דוד נתפס בעוון נוב, אלא גם לאבנר יש אשמה בכך שיכול היה להפעיל את השפעתו כראש הצבא ולמחות בפני שאלו. ולפיכך, אומר שם הירושלמי, שבמקרה של נוב עיר הכהנים לא היה זה לשון שלישי (ראה המדרש הקודם), אלא רביעי, שארבעה נכוו בלשון הרע שהייתה שם. עוד על אבנר, במדרש מדבר רבה כג יג, פרשת מסעי: "ומפני מה נהרג אבנר? מפני שעשה דמן של נערים שחוק ... וחכמים אומרים: על שלא הניח לשאלו להתפייס מדוד והיה ספק בידו למחות בנוב עיר הכהנים ולא מיחה". אבל גם במספר ארבע לא געצרה רשימת האשמים בהרס נוב עיר הכהנים. מי יכול להיות החמישי?

²¹ מדובר בגמרא שם על כוחה או גדולתה של ה"לגימה", היינו מתן לחם או מים למישהו בדרך, או הימנעות ממעשה כזה: "שהרחיקה שתי משפחות מישראל ... מרחקת את הקרובים, ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על נביאי הבעל, ושגגתה עולה זדון". ראה שם המקרים של מואב ועמון, יתרו, פסל מיכה, נביאי הבעל וכו'. ומכולם, מעניינת אותנו מתן לגימה וסיוע למישהו בדרך שנועשה בשגגה ובתום לב, אך סופה זדון ואסון.

²² הנה החמישי, יונתן בנו של שאלו שלא נתן לדוד לחם לדרך ולפיכך נאלץ דוד לנטות אל נוב עיר הכהנים ולבקש מהם לחם ומשם נתגלגל כל הסיפור הקשה של הריגת נוב עיר הכהנים. ראה שני הפסוקים הראשונים בתחילת פרק כא בשמואל א שממשיכים את סיפור המפגש ביניהם שאנו קוראים בשבת ערב ראש חודש ("מחר חודש"): "וַיִּקְם וַיֵּלֶךְ וַיְהוֹנָתָן בֶּן אֲחִימֶלֶךְ הָעִיר: וַיָּבֵא דָוִד נֶבֶה אֶל אַחִימֶלֶךְ

ויקרא רבה כו ז, פרשת אמור

על חמש חטאות נהרג אותו צדיק, שנאמר: "וַיָּמָת שְׂאוּל בְּמַעְלוֹ אֲשֶׁר מָעַל בְּה' עַל דְּבַר ה' אֲשֶׁר לֹא שָׁמַר וְגַם לְשְׂאוּל בְּאוֹב לְדְרוֹשׁ: וְלֹא דָרַשׁ בְּה' וַיִּמְיֹתוּהוּ וַיִּסָּב אֶת הַמְּלוּכָה לְדָוִד בֶּן יִשָּׁי" (דברי הימים א י יג-יד). "וימת שאוול במעלו אשר מעל בה' - על שהרג נוב עיר הכהנים, ועל שחמל על אגג מלך עמלק. "ועל דבר ה' אשר לא שמר" - שלא שמע לשמואל שאמר לו: "שבעת הימים תוחל עד בואי אליך" (שמואל א י ח), ולא עשה כך. "וגם לשאוול באוב לדרוש" - ששאל באוב. "ולא דרש בה' - "ויאמר שאוול אל הכהן אסוף ידך" (שמואל א יד יט).²³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: היכן נזכרת עוד העיר נב במקרא? כבר הזכרנו לעיל את נבואת ישעיהו על מפלת סנחריב שאנו קוראים בהפסרת יום העצמאות, ישעיהו י לב: "עוֹד הַיּוֹם בָּנָב לְעַמְד יִנְפָף יְדוֹ הַר בַּת צִיּוֹן גְּבַעַת יְרוּשָׁלַם". מהעיר נב משקיף סנחריב על ירושלים ומנפנף ידו עליה באיום, אך שם תהיה מפלתו. עוד מצאנו את העיר נב בספר נחמיה בימי בית שני בחבל נחלת בנימין ובשכנות לענתות שגם היא הייתה עיר כהנים וממנה בא ירמיהו. נחמיה פרק יא פסוקים לא-לב: "וּבְנֵי בְנֵימִן מִגְּבַע מִכְמֶשׁ וְעֵיָה וּבֵית אֵל וּבְנֵימִן: עֲנָתוֹת נָב עֲנָנָה". ובימינו, ענתות במקומה בחבל בנימין, אך נב 'גלתה' לרמת הגולן, עוד בימי בית שני, ראה תלמוד ירושלמי מסכת דמאי פרק ב הלכה א: "אבל עכשו יש סוסיתה עיינש ועין תרע ורם ברין ועיון ויערוט וכפר וחרוב ונוב והכפיה וכפר צמח".

²³ הכהן וַיִּחַרְד אֲחִימֶלֶךְ לִקְרֹאת דָּוִד וַיֹּאמֶר לוֹ מִדּוֹעַ אַתָּה לְבַדָּךְ וְאִישׁ אֵין אַתָּךְ". גם ליונתן יש אשמה אמנם עקיפה בהריגת נוב וכתוצאה מכך גם במותו הוא ביחד עם שאוול אביו ואחיו: אבינדב ומלכישוע. אין איפוא מי שלא נפגע ממעשה נוב, כולל אנשי נוב עצמם שלא הספיקו להבין מדוע. ראה רד"ק שמואל א כב יט: "ונראה כי חייבים היו הכהנים ולא נגלה בכתוב עונם זולתי עון בית עלי". והמאיר עיינו בעניין זה יבורך בכל מילי דמיטב.

²³ שאוול הוא ללא ספק אחת הדמויות הטרגיות שבמקרא. אם יורשה לנו, נשנה קצת את סדר החטאות של שאוול, מכפי שהוא נמנה במדרש על בסיס הפסוק מדברי הימים (שהוא ספר בית דוד!). החטא הראשון היה שלא קיבל את מרותו של שמואל ויצא למלחמה בלי לחכות לו (שמואל א פרק יג). והרי מלך הוא! ראה הערה 11 לעיל. בדומה לו בפרק יד שאחריו, שאוול אינו ממתין לדבר הכהן, והלוא הוא רואה כבר בבירור שיש מהומה במחנה פלישתים והקב"ה מצליח את מלחמתם. החטא השלישי הוא כמובן מלחמת עמלק ומשם משם כבר החלה ההתדרדרות, לנוב עיר הכהנים עקב קנאתו לדוד שמצליח (דוד כבר נמשח למלך ע"י שמואל בפרק טז) ועד להליכה לבעלת אוב ערב הקרב הסופי. ואם חזרנו לויקרא רבה, נחזור גם לגמרא יומא כב ע"ב: "אמר רב יהודה אמר שמואל: מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאוול - מפני שלא היה בו שום דופי. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, שאם תזוח דעתו עליו - אומרין לו: חזור לאחורייך. אמר רב יהודה אמר רב: מפני מה נענש שאוול - מפני שמחל על כבודו, שנאמר: ובני בליעל אמרו מה ישענו זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש". לדוד הייתה קופה של שרצים תלויה מאחוריו, אבל גם מזל וג'ינגיות. שאוול היה ללא דופי, אך גם חלש שזכה לכינוי "גרופית של שקמה" (בראשית רבה כה ג, רות רבה א ד, בעקבות ירושלמי עבודה זרה פרק ב הלכה א). ועל דמותו של שאוול, בוודאי כבר כתבו רבים וטובים.